

„élménytovábbítás” szempontjából, hanem engedi továbbgondolni, -értelmezni, -fogalmazni a művet, sőt ez utóbbit szeretné megalapozni. Ebből a szempontból Margócsy István könyve felel a feltett kérdésekre: láttatja a másságot (az éppen értelmezett művet/műveket), nyílttá teszi az interpretációban a maga érdekltségét, előfeltevéseit; ugyanakkor olvasási stratégiákat, értelmezési lehetőségeket kínál az olvasóknak: elgondolkodtat és hagy gondolkodni. Tehát nem tagadja meg a teóriát: arra tekint, amire más is nézhet; arról szól,

ami megosztható; s a dialógus során más-ként pillant önmagára.

Margócsy István: *Nagyon komoly játékok*. Pesti Szalon, Budapest, 1996.

H. Nagy Péter

Jegyzet

(1) Jelenkor, 1996. 5. sz., 474. p.

(2) Uo., 473. p.

(3) Vö. Gadamer, Hans-Georg: *Szöveg és interpretáció*. In: *Szöveg és interpretáció*. Szerk.: Bacsó Béla. Cserépfalvi, Budapest, é. n., 17–43. p.

A polifón hagyomány megszólaltatása

*Ha szem előtt tartjuk a történetiségnek az elvárás és tapasztalat aszimmetriájára épülő, Koselleck meghatározta kategóriáját – amely azt foglalja magában, illetve azt eredményezi, hogy „minden történeti fordulatot az új spontán fellépése és szukcesszív észlelése közötti, esemény és hatás, korszakküszöb és korszaktudat közötti hiátus jellemez” (Jauß, H. R.: *Az irodalmi posztmodernség. Literatura, 1994. 2. sz.*) –, akkor be kell látnunk azt is, hogy a művek és recepciójuk viszonya hasonló feltételek mellett szerveződik. A fogadtatás ugyanis éppen a korszaktudatnak a reflexív feldolgozás aktív segítségével által történő felismerését jelentheti egy olyan rendszer keretein belül, amelynek a legfőbb – értelmezhető és értékelhető – jellemzőjét a nyelvi megnyilatkozás mikéntje és az értekezői nyelv figurativitása adja (miközben a két tényező nem ugyanazt jelöli, még ha átfedések vannak is közöttük). A korszaktudatról nyújtott belátások feltárása pedig mindig megnyitja az utat a korszakküszöb generálta kérdések megfogalmazása és a lehetséges, de sohasem végleges válaszok előtt.*

Az Alföld Stúdió hatodik antológiáját tekintve is hasznosnak bizonyulhat a fentiek figyelembevétel. Nemcsak azért, mert metodológiaiilag az e kötetben olvasható írások a figuratív szövegalkotás és a nyelviség mentén rendszerezhetők, hanem azért is, mert az utólagosság tapasztalatát – mind a bennük tárgyalt művekkel, mind pedig saját előfeltevéseikkel kapcsolatban – áttételesen alátámaszthatják. Ez az utólagosság viszont megszabja azt a kontextust, amelyben a hagyományösszefüggés kínálta folytonosság teremtődik meg, illetve tárul fel. Ez az alap lesz

azután a felelős az olyan *nemzedéki* sajátosságok megértéséért, amelyek horizontjában beláthatók az előző irodalomtörténeti „események” újraértett távlati, illetve maguk a korszakváltó szituációk is.

Nemzedéki jelenségeként is felfogható kötet tehát *Az újraértett hagyomány*, legalábbis abban az értelemben, ahogyan azt az az örökletesnek nevezhető irodalomértelmezői attitűd fogja fel, amely feltehetőleg szellemtörténeti sajátosság a magyar irodalomtudományi diszkurzusban, amelynek legfőbb jellemzője a *katégoriák* szerinti osztályozás igénye minden, akár a

primer, akár a *szekunder* oldalhoz sorolható, együttesen fellépő alkotó esetén. Mindezt azonban nem azért vélem fontosnak hangsúlyozni, mivel nem tartom jogosnak és használhatónak az ezen módszer szerinti megközelítést, hiszen az európai gondolkodás számára (metafizikusan?) a csoport-

tosítás, az *iskolák és körök* szerinti osztályozás mindenkor adott metodológiai előfeltevés volt, és maga az irodalomtudomány is élt – néhol használható, néhol kevésbé használható módon – ezzel a szintéziselvű olvasási stratégiával. Ami viszont veszélyt jelenthet minden ilyen látásmódnál, az az egy csoportba sorolt szerzőket minősítő *ad hominem* érvelés- és értékeléstechnika. Ennek a technikának az a legnagyobb hibája, hogy az újként vagy fiatalként említett nemzedéket *homogén* társulásként fogja fel, amelynek tagjait egy (esetleg néhány) vezéreszme, illetve elméleti irányzat irányítja (és akik ráadásul egy reprezentatívnak nevezhető gyűjtemény

vagy folyóirat köré tömörültek) – némileg a deklaratív önlegitimáció és kvázi-politikai „hatalomátvitel” indítatásából. (A helyzet illusztrálásának céljából a Jelenkor-, illetve ÉS-beli *kritika-vitához*, valamint a legutóbbi Debreceni Irodalmi Napoknak az Alföld 1996. 2. számában közölt kérdéseihez utalnám az olvasót.)

Hogy mennyire alaptalanok a fenti (lehetséges) vádak, arra *Az újraértett hagyomány* írásai kiváló példát nyújtanak. A

Természetesen egyetlen itt olvasható írás sem lép(het) ki abból a hagyomány-összefüggésből, amelyet jórészt az őt megelőző kritikai és irodalomtörténeti feldolgozás alakított ki, hiszen még a hatás-ellenhatásként elgondolt korszakváltás horizontjában sem látszanak pusztán „ellenpólusnak” ezek a szövegek. Az utóbbi évtizedek kritikai gondolkodása ugyanis nyilvánvaló nyomokat hagyott Az újraértett hagyomány kérdésirányain. Egy ilyen szignifikáns példa lehet a hetvenes évekkel kezdődő prózairodalom recepciójának továbbélése, hiszen e kötet tanulmányai közül a prózai műveket értelmező darabok komolyabb narratológiai elméleti háttérrel sejtetnek a diszkurzus eddigi történetét illetően.

„hely szellemisége” által összekötött tanulmányok és esszék ugyan elméleti felkészültségük és érdeklődésük miatt hasonló indítatású szövegeknek mutatkozhatnak, ám ha figyelembe vesszük, hogy mindezek a teoretikus előfeltevések egy bizonyos korszak jelölőiként fordulnak elő, akkor

inkább annak a módszertani igénynek kell eleget tennünk, amely az „egyidejű egyidejűtlenségek” (R. Koselleck) tapasztalatát előtérbe helyezve tudatosítja az irodalmi diszkurzus terrénját körülölelő paradigmák különbözőségeit és a korszakok időbeli feltételezettségéből fakadó következményeket.

Természetesen egyetlen itt olvasható írás sem lép(het) ki abból a hagyomány-összefüggésből, amelyet jórészt az őt megelőző kritikai és irodalomtörténeti feldolgozás alakított ki, hiszen még a hatás-ellenhatásként elgondolt korszakváltás horizontjában sem látszanak pusztán „ellenpólusnak” ezek a szövegek. Az utóbbi évtizedek kri-

tikai gondolkodása ugyanis nyilvánvaló nyomokat hagyott *Az újraértett hagyomány* kérdésirányain. Egy ilyen szignifikáns példa lehet a hetvenes évekkel kezdődő prózairodalom recepciójának továbbélése, hiszen e kötet tanulmányai közül a prózai műveket értelmező darabok komolyabb narratológiai elméleti háttérrel sejtetnek a diszkurzus eddigi történetét illetően. Ez nem azt jelenti, hogy a líraelmélet hiánya folytán a gyűjtemény költészettel

foglalkozó oldala, ha saját hibáján kívül is, de kevésbé sikerültebb, mint az epikát elemző írások, hanem azt, hogy ezekben az esetekben maguknak a tanulmányoknak kell fel-, illetve árajzolniuk a 20. századi magyar líratörténetet és -elméletet, nem pedig többé-kevésbé már meglevő instancekat követve kiegészíteniük azt.

A szinte minden egyes szövegben fellelhető korszaktudat egységesítő hatása megragadható, ha azokat a tapasztalatokat vesszük szemügyre, amelyek a posztmodern diszpozíció sajátosságainak tekinthetők. Ez a fajta kortapasztalat pedig nem kizárólag ontológiai jellegű – vagyis nem csupán a létmegértés helyzetéből fakadhat –, de nem is pusztán az irodalmi posztmodernség lehetőségeit taglalja. Hiszen például retrospektív helyzetű történeti álláspont figyelhető meg az irodalomtörténetet revidáló tanulmányok esetében (elsősorban *Schein Gábor*, *Bazsányi Sándor*, *Kulcsár-Szabó Zoltán* és *Bónus Tibor* írásaira gondolok), néhol posztmodern olvasási stratégiák alkotják az értelmezés főbb irányát (*Palkó Gábor*, *H. Nagy Péter*, *Oláh Szabolcs*, *Valastyán Tamás* és *Jászberényi József* dolgozatai ilyenek), illetve az elméleti jellegű tanulmányoknál is ezekre lehetünk. *Szilágyi Márton* a 19. századi és a kurrens diszkurzus jelenségei között von párhuzamot, *Katona Gergely* kötetzáró tanulmánya pedig az irodalmi szövegértés modernség utáni dimenzióit taglalja *Wolfgang Iser* könyvével kapcsolatban. Még azok a „konzervatívabbnak” nevezhető darabok is erről a korszakváltásról tanús-

kodnak, amelyek mind megnyilatkozási módjukat (*Szabó Csabánál az esszé*, *Aczél Ákosnál a regényelemzés*), mind pedig az általuk tárgyalt műveket tekintve a modernség korábbi fázisának egyénítő jegyeit hordozzák.

A nemzedéki vonások azonban még a fenti csoportosító megközelítés sugallatának ellenére sem egységesek, hiszen – túl azon, hogy maga a posztmodern állapot sem épül az *egység* „nagy elbeszélésére” – a korszaktudat homogenitásának képze a kérdésirányok különbözőségének tudatosításával érvényét veszti. Vagyis *Az újraértett hagyományban* közölt dolgozatok sem állhatnak össze a deklaratív célzatú, tömeges egyszólamúság mentén, hanem igazi hermeneutikai (értve ez alatt e szónak a legtágabb vonatkozási körét) igénnyel lépnek fel. Belátván azt az alapvető – korszaktudat eredményeként kezelhető – tapasztalatot, hogy a tradíció sokrétű értelmezésében nem ők képviselik az egyetlen autentikus irányt és beszédmódot, hogy a megértés időbeli perspektíváját szem előtt tartva, a jövő horizontjának átalakító és meg-megújuló folyamataiban megszólalásuk – mely egyben a múlt megszólítása is – nem az utolsó szó jogának érvényesítése kíván lenni.

Az újraértett hagyomány. Az Alföld Stúdió Antológiája. Szerk.: *Keresztény Tibor* – *Mészáros Sándor* – *Szirák Péter*. Debrecen, 1996.

Bednatics Gábor